
Bevezetés

Az első könyv terjedelmű mű, mely a kommunikáció participációs felfogásának (PTC) bevezetését tűzte ki céljául, 2007-ben jelent meg. A kötet előszavában Horányi Özséb így fogalmazott:

„A kötet három olyan terminus, az intézmény, a színtér és az ágens használatának elemzésére vállalkozik, amelyekről a tanulmányok szerzői, de talán a kommunikációkutatás általában is azt tartja, a kommunikációról gondolkodva megkerülhetetlenek.” (Horányi 2007, 11)

Majd később megjegyzi, hogy:

„Természetesen a kommunikációkutatás legfontosabbnak tekintett fogalmi eszközei nem merülnek ki e hárommal. Sőt, még azt sem hihetjük, hogy - akárcsak e három fogalommal kapcsolatban is - nem marad elemeznivaló. De azt erősen reméljük, hogy sikerül felmutatnunk az efféle fogalomelemzés szükségességét, amelyet - természetesen - csak az elvégzett (és nem a csak megkezdett) munkák igazolnak vissza ténylegesen.” (Uo. 12)

A kötet, melyből a fenti idézetek származnak, *A kommunikáció mint participáció* címet viseli, és a benne felállított elméleti keret kétségkívül megteremtőnek bizonyult: például, tucatnál is több, a PTC szellemiségében fogant doktori disszertáció íródott, és a PTC-n belüli elvi kérdések köré számos műhelybeszélgetés, workshop szerveződött. A Horányi Özséb által megkívánt, elvégzett munkákra vonatkozó számadás sem váratott magára sokat, hiszen a 2012-ben megjelent *A kommunikatív állapot* című kötetben (Bajnok et al.) több mint ötven szerző szerepel rövid tanulmánnyal, melyek túlnyomó többsége legalábbis reflektál a kommunikáció participációs elméletére. Ez a kötet voltaképpen horizontális rátekintést kínál a PTC használati módjaira; természetesen e szemle nem szükségszerűen totális: minden további nélkül elképzelhetők eleddig feltérképezetlen területek.

Jelen kötet szándéka szerint szervesen illeszkedik ebbe a felvázolt folyamatba, hiszen a fogalmi keret megteremtése, illetve a horizontális szemrevételezés mellett szükség van mélyfúrás jellegű tapasztalatokra is. Meg kell említeni, hogy a kommunikációra való horizontális rátekintés, illetve a kommunikatívval kapcsolatos mélyfúrás jellegű tapasztalatszerzés kettős szükségességének ideája

a Horányi által vezetett Kommunikációs Doktori Iskola egyik sarokköveként a kommunikációs doktori képzésben is képviselteti magát. Ez a megfontolás indokolja, hogy ebben a könyvben kevesebb, ám jóval terjedelmesebb írás szerepel, mint a 2012-es tanulmánygyűjteményben.

A *Konstruált világok* című kötet tehát a PTC mélyfúrás igényű alkalmazási lehetőségeiből nyújt válogatást, de tágabb értelemben magának a kommunikációkutatási perspektívának a nyereségeit is igyekszik felmutatni. Noha a kommunikációkutatás interdiszciplináris természetével alighanem mindenki tisztában van, a kommunikatív rekonstrukció értelme nem minden tudományág esetében magától értetődő. Így tehát viszonylag könnyen belátható a kommunikációs nézőpont érvényesítésének értelme a pszichológia vagy a mediáció kérdéseivel kapcsolatban, de az már kevésbé evidens, hogy milyen hozadéka lehet a fizikai elméletekkel vagy mondjuk a számelmélettel összefüggésben. E sorok szerzője azt reméli, hogy a tanulmányok elolvasása után az Olvasónak – legalább a kommunikációkutatási perspektíva adekvátságával kapcsolatban – nem maradnak kétségei (már csak azért sem, mert a szerzők explicit módon is kifejtik a PTC alkalmazásával nyújtható többletet).

A kommunikatív szemlélet érvényének kérdése mellett érdemes pár szót szólni arról is, hogy vajon mit jelent egy elmélet alkalmazása, pontosabban, miféleképpen jelenthet. A PTC-re az alkalmazás kapcsán ugyanis legalább kétféleképpen tekinthetünk. Az első értelmezés szerint – és ez az egyszerűbb – a PTC valamiféle nyelv (kód, intézmény stb.). Ha ez a helyzet, akkor a PTC nyelvét használva *eo ipso* kommunikációkutatási perspektíva szerint írjuk le a referenciát (bármilyen legyen a szóban forgó vonatkozás). Ez az értelmezés tehát a PTC-t eszközként veszi; ekkor az „alkalmazás” kifejezés egy eszköz használatára utal. Felmerülhet, persze, a kérdés, hogy vajon alkalmazásnak tekinthető-e egy adott eszköz bármilyen használata. Például, a kalapácsnak mint eszköznek az alkalmazása jelentheti azt, hogy ezzel a kalapáccsal *A* bever egy szöveget: használja az eszközt egy tárgyon. Ha mármost egy másik személy, mondjuk *B*, a kalapácsot fogmosásra használja (és megteheti: a kalapács elbírja a fogkrémet), akkor igencsak kérdéses, hogy ez a használat alkalmazásnak tekinthető-e. Valószínűleg nem, és talán azért nem, mert egy eszköz adekvát használata (mondhatni: *alkalmas* használata) maga után vonja, hogy a nevezett eszközt egy bizonyos módon és/vagy egy bizonyos objektumon használják. Ez a megfontolás átvezet a PTC-alkalmazás fogalmának második értelmezéséhez, ugyanis a PTC-t talán nemcsak eszközként, de módszerként is lehet tekinteni. (Ahogy, egyébként, maga a nyelv is tekinthető módszernek, játéknak vagy épp életmódnak, és nem vagy nem feltétlenül csupán eszköznek – ez a tulajdonsága valószínűleg jól megkülönböztethetővé teszi például az említett kalapácsról.)

Mindazonáltal nemcsak a mindennapi, de a tudományos alkalmazások számára is léteznek ésszerű határok: alighanem a szó szoros értelmében vett univerzális eszköz éppúgy nem áll rendelkezésre, mint univerzális (egyedül üdvözítő) módszer (és semmit nem von le a kalapács értékéből, hogy nem lehet – finomabban: talán nem érdemes – vele körtét hámozni, vagy, hogy a kalapálás nem a legjobb módszer a kabuki táncok elsajátításához). A tudo-

mányos elméletek (s a velük bajlódnó szöveggyűjtemények talán még inkább) igyekeznek behatárolni vizsgálódási területüket. Ez történhet mintegy kívülről: az elmélet megfogalmazhatja, hogy milyen jelenségek leírására kíván alkalmas eszközként szolgálni. Ugyanakkor a határ belülről is megvonható: ebben az esetben a tényleges alkalmazások jelölik ki a perspektíva horizontját, amely az alkalmazások gyarapodásával természetesen változhat, változik. Jelen kötetben ez utóbbi stratégia érvényesül.

Meg kell tehát ismételni Horányi Özsébnek a 2007-es könyv előszavában megfogalmazott vallomását, mely szerint „*ez a kötet helyzetjelentés menet közben*” (uo. 16). Ami azonban csak annyit jelent, hogy a dolog működni látszik.

Demeter Márton